

MONITORING NOVINARSKIH SAMOREGULATORNIH TIJELA U CRNOJ GORI

PRVI IZVJEŠTAJ – zaključci i preporuke

(septembar 2012 – mart 2013)

ZAKLJUČCI

- U Crnoj Gori trenutno postoji pet medijskih samoregulatornih tijela za nadzor nad primjenom Kodeksa novinara Crne Gore, od kojih su tri aktivna. Aktivni su Medijski savjet sa samoregulaciju, Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu i Ombudsman TV Vijesti, dok su neaktivni Novinarsko samoregulatorno tijelo i Savjet za štampu.
- Za razliku od nekada jedinstvenog Novinarskog samoregulatornog tijela (NST), čiji su osnivači, osim medija, bila novinarska i medijska udruženja, nova novinarska samoregulatorna tijela u Crnoj Gori osnovali su samo mediji.
- Iako bi za pitanja samoregulacije suštinski trebalo najviše da budu zainteresovani novinari unutar redakcija, od kolektivnih samoregulatornih novinarskih tijela, jedino Savjet za štampu (SŠ) predviđa obavezno učešće i novinara, tj. predstavnika redakcija u svojoj upravljačkoj strukturi, pored predstavnika osnivača ili uprave medija.
- Jedino je Statutom SŠ izričito obezbijeđeno da članovi organa za postupanje po predstavkama i nadzor nad poštovanjem Kodeksa budu nezavisne osobe, koje nijesu vlasnici, članovi uprave ili redakcija osnivača ili članova Savjeta, što prema stavu stručnjaka za pitanja medijske samoregulacije, doprinosi povjerenju javnosti u samoregulatorno tijelo.
- Prema Statutu Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) u Monitoring timu treba da budu tri medijska eksperta, a u praksi to tijelo čine dva profesionalna novinara iz medija koji su članovi MSS i izvršni sekretar/direktor MSS.
- Samoregulatorni savjet za lokalnu štampu (SSLŠ) je Statutom predvidio da njegov Sud časti čine predstavnici iz reda medijskih eksperata, istaknutih kulturnih i javnih radnika, univerzitetskih profesora, medijskih analitičara i poznatih novinarskih imena. Ovo je samo djelimično ispunjeno, jer su u Sudu časti od navedenih zastupljeni samo ugledni lokalni novinari.

- Iako MSS nije jedino medijsko samoregulatorno tijelo, niti je prihvaćeno od cijele medijske industrije u Crnoj Gori, ono postupa kao ekskluzivni arbitar za pitanja profesionalne etike u medijima koji nijesu njegovi članovi, ali ne i u svim medijima koji su ga osnovali, suprotno principu samoregulacije.
- Iako su MSS, SSLŠ i SŠ u osnivačkim aktima predvidjeli postojanje svojih internet stranica, do kraja marta 2013. samo je MSS ispunio tu statutarnu obavezu i naknadno objavio četiri od ukupno pet izvještaja.
- Osim Ombudsmana Televizije Vijesti, nijedno od novoosnovanih samoregulatornih tijela nije u periodu koji obuhvata ovaj izvještaj vodilo bilo kakvu kampanju u kojoj bi javnost bila upoznata s njihovom misijom i mogućnostima koje njihovo postojanje pruža fizičkim i pravnim licima u slučaju da su mediji ugrozili njihova prava.
- Na predlog Ministarstva kulture, Ministarstvo finansija je odobrilo trogodišnje finansiranje (30.000 eura) iz državnog budžeta samo za potrebe Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS), bez obzira na to što ovo samoregulatorno tijelo ne predstavlja cijelu medijsku industriju.
- U 5 periodičnih izvještaja koje je objavio MSS od 1. aprila 2012. do 1. marta 2013, utvrdio je ukupno 140 konkretnih primjera kršenja Kodeksa, od čega je, prema izvještajima, 117 evidentirao sam Monitoring tim MSS, a 23 institucije ili pojedinci koji su se obratili ovom tijelu.
- Od primjera kršenja Kodeksa koje je uočio Monitoring tim MSS, samo 13 ili 11,1% odnosi se na medije koji su članovi MSS, dok su ostalih 127 (89,9%) primjera evidentirani u medijima koji nisu članovi ovog samoregulatornog tijela.
- U prvom i za sada jedinom izvještaju Samoregulatornog savjeta za lokalnu štampu (SSLŠ), na dvije stranice, konstatovano je da Sud časti (monitoring tim) nije primio ni jednu žalbu i ocijenjeno da je lokalna štampa poštovala Kodeks.
- Od ukupno 12 osnovnih načela Kodeksa, prema izvještajima Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS), mediji su kršili osam (8), od čega najčešće načelo 5 i neke od standarda koji su preporučeni u smjernicama za ta načela. U slučaju načela 5, to je smjernica koja se tiče govora mržnje.
- Za razliku od rezultata monitoringa MSS, koji je pokazao da se najčešće krši načelo 5 (govor mržnje), prema monitoringu koji je sprovela Akcija za ljudska prava (HRA) od 1. septembra 2012. do 1. marta 2013, najčešće se krši načelo 10 Kodeksa, tj. kršenje pretpostavke nevinosti je najčešći oblik ogrješenja o novinarske etičke standarde. Kršenje ovoga načela MSS nije uopšte pominjao u svoja prva dva izvještaja. HRA je ustanovila i da MSS ne pravi jasnu razliku između uvredljivog govora i govora mržnje, onako kako je on definisan u Kodeksu novinara Crne Gore i u Preporuci o govoru mržnje Komiteta ministara Savjeta Evrope iz 1997.

PREPORUKE

- Treba težiti ponovnom uspostavljanju jedinstvenog samoregulatornog tijela za Crnu Goru, koje bi okupilo sve medije zainteresovane za samoregulaciju. Ovo ne isključuje uspostavljanje samoregulacije i na nivou pojedinačnih medija, tj. redakcija.
- Medijski savjet sa samoregulaciju (MSS) bi trebalo isključivo da se bavi radom medija koji su ga osnovali, u skladu s principom samoregulacije. S druge strane, Savjet za štampu bi trebalo da počne da radi.
- Sva samoregulatorna novinarska tijela treba da preciziraju nadležnosti u svojim osnivačkim aktima.
- Samoregulatorna novinarska tijela bi trebalo da svojim sastavom (posebno organa koji odlučuju o žalbama ili vrše monitoring) pokažu da su snažna i nezavisna od vlasnika i urednika medija, jer samo tako mogu steći povjerenje javnosti, čije interese treba da zastupaju.
- Samoregulatorna tijela treba da imaju pravilnike kojima se precizno reguliše postupak medijacije između oštećene strane i medija na koji se odnosi prigovor ili žalba, a osnovni cilj te medijacije treba da bude mirenje sukobljenih strana i rješavanje problema objavljivanjem ispravke, izvinjenja i slično.
- Samoregulatorna tijela ne bi trebalo da se bave pitanjima kršenja zakona od strane medija, jer je to posao sudova. To mogu činiti izuzetno, u slučajevima kada je medij, kršeći određeno načelo ili etički standard, prekršio i zakonsku normu koja korespondira sa etičkim načelom, odnosno standardom.
- MSS treba da poštuje vlastiti Statut i prije odlučivanja po žalbi ili na osnovu vlastite procjene da je neki medij kršio Kodeks zatraži mišljenje strane na koju se žalba ili prigovor odnosi.
- Bez obzira na to da li će MSS ubuduće pratiti rad samo svojih članova ili nastaviti da prati i rad medija koji to nijesu, u Monitoring timu ne bi trebalo da budu aktivni novinari iz pojedinih medija, već nezavisni medijski eksperti i/ili predstavnici zainteresovanih javnosti.
- Sva samoregulatorna tijela treba da ispune svojevrijem preuzete obaveze u pogledu javnosti rada i uspostave svoje internet stranice ili obezbijede da mediji koji su njihovi članovi objavljuju sve relevantne informacije koje se tiču njihovog rada, uključujući i izvještaje.
- MSS bi trebalo da svoje izvještaje, osim što ih prezentuje na konferencijama za štampu i objavljuje na svome sajtu, ubuduće šalje i na relevantne adrese medija koji nijesu njegovi članovi, a u tim izvještajima su pomenuti po bilo kom osnovu.
- Samoregulatorna tijela treba da osiguraju da građani budu obaviješteni da mogu da im se žale na ponašanje medija i da im pomognu da to čine kada je potrebno. Zato je, osim redovnog informisanja javnosti o svom djelovanju, neophodno da povremeno sprovedu odgovarajuće javne kampanje.
- Učešće države u finansiranju samoregulatornih tijela je poželjno, posebno ako su u tim tijelima zastupljeni i javni mediji, ali onda, kako je navedeno u OEBS-ovom "Vodiču za samoregulaciju medija" - "takvo učešće treba kontrolisati snažnim mehanizmima koji će spriječiti miješanje države" u njihov rad.
- Država ne bi trebalo da favorizuje bilo koje samoregulatorno tijelo u bilo kom smislu, a pogotovo ne kada je u pitanju finansijska podrška.

- Uloga samoregulatornih tijela ne treba da se iscrpljuje u monitoringu i analizi medijske prakse, već prvenstveno u reagovanju na žalbe i prigovore oštećenih ili zainteresovanih fizičkih i pravnih lica, sprječavanju kršenja Kodeksa blagovremenim ukazivanjem na kršenja etičkih standarda i pomaganju medijima i novinarima da isprave učinjene greške ili umanje njihove štetne posljedice.
- Kada samoregulatorno tijelo evidentira primjer kršenja Kodeksa, treba precizno da navede u čemu se to kršenje ogleda, kao i koja su načela, odnosno propisani etički standard prekršeni. U slučaju da je Kodeks u tome dijelu manjkav, treba da ponude odgovarajuću dopunu i o tome iniciraju profesionalnu debatu.
- Samoregulatorna tijela treba da izbjegavaju procjenu profesionalne i etičke vrijednosti sadržaja medija ako tu procjenu ne mogu valjano da argumentuju pozivanjem na Kodeks ili na za ovu problematiku relevantne autoritete i izvore, poput presuda Evropskog suda za ljudska prava.
- Budući da je osnov samoregulacije princip dobrovoljnog prihvatanja pravila, lakše će ta pravila prihvatiti i poštovati manji i kohezivniji kolektiv kakva je medijska organizacija, odnosno redakcija, nego imaginarni kolektivitet kakva je "cijela profesija", pogotovo ako unutar profesije postoje političke ili ideološke podjele, pa zbog toga samoregulatornu praksu treba prvo njegovati i razvijati među novinarima u redakcijama medija.
- Od suštinske je važnosti da novinarsko izvještavanje, pored kriterijuma etičnosti, zadovolji i kriterijum objektivnosti, što znači da se publici ponudi što je moguće vjerniji odraz konkretne realnosti nekog događaja, plus elementi (bekground i redudanca/pojašnjenje) koji omogućavaju da se događaju da pravilan kontekst i da se on shvati. Vjernog odraza konkretne realnosti koja se 'odigrala' u sudnici nema, primjera radi, ako su u novinarskim izvještajima navedeni samo iskazi optuženih, ali ne i odbrane i svjedoka, koje su, pritom, i same žrtve počinjenog zločina.
- Urednici često u vremenskoj iznudici krše pretpostavku nevinosti nastojeći da daju atraktivan i kratak naslov. Stavljanjem znaka pitanja na kraju iskaza koji sugerise nečiju krivicu moguće je, makar djelimično, umanjiti krajnji efekat toga iskaza.
- Samoregulatorna tijela bi trebalo da posvete više pažnje praksi plagijata u medijima i da ohrabre i novinare i javnost da ukazuju na takve primjere.

Predlog dopuna Kodeksa novinara Crne Gore

- Imajući u vidu da je jedinstveno Novinarsko samoregulatorno prestalo da djeluje zbog različitih interpretacija stava iz načela 2 Kodeksa da "novinar radi u duhu ideje da bude kritički posmatrač onih koji su moćni u društvu, politici i ekonomiji", u smjernicama za ovo načelo treba objasniti šta se pod tim tačno podrazumijeva, kako ne bi više bilo nesporazuma, ili na neki drugačiji način preduprijediti moguće nove nesporazume i konflikte unutar novinarske profesije.
- Kao što je sugerisao MSS, Kodeks novinara Crne Gore treba ažurirati na način da njime budu obuhvaćeni i novi internet mediji, ali bi to trebalo uraditi uz konsenzus ili najveću moguću saglasnost, kao što je to ranije urađeno u slučaju Kodeksa. Pritom treba imati u vidu da je na međunarodnoj konferenciji "Internet 2013 – Oblikovanje politika za unaprijeđenje slobode medija", koju je organizovala Kancelarija OSCE predstavnika za slobodu medija, u Beču, 14. i 15. februara 2013, usvojen "Vodič za samoregulaciju online medija".